

עם פירותיה [משום שהוא טוען: ארעאי אשבח]. והלוקח חוזר על המוכר, וגובה את הקרן ממשועבדים, ואת הפירות, שהם השבח במקרה זה, מנכסים בני חורין. מוכח מכאן, שיש ללוקח את השבח!

אמר רבא (42): באמת אין מדובר שמכרה הגזלן לאחר. ומה ששנינו "כשהוא גובה", אין מדובר על הגזלן, אלא על הנגזל.

ואם תשאל, למה צריך הנגזל לגבות את הקרן, דהיינו, את הקרקע עצמה, מנכסים משועבדים, הרי הקרקע לפניו, ויטלנה כמות שהיא!

הכא במאי עסקינן, כגון שגזל שדה מחבירו כשהיא מלאה פירות, ואכל את הפירות, ודבר בה [בשדה] בורות שיחין ומערות, ועל ידי כך הפחית את הקרקע משוויה.

אזי הדין הוא כך:

כאשר בא הנגזל לגבות מהגזלן את הקרן, דהיינו, את מה שהזיק הגזלן בקרקע, גובה מנכסים משועבדים.

וכאשר בא נגזל לגבות את הפירות — גובה מנכסים בני חורין [לפי שאינם קצובין] (43).

רבה בר רב הונא אמר: מדובר כגון שנטלה 10-א

מחבירו, ומכרה לאחר, והשביחה הלוקח. ומוכח שהלוקח מגזלן — יש לו שבח!

אמר ליה: וכי לאו תרוצי קא מתרצת? האם לא היה עליך לתרץ ולהעמיד את הברייתא שלא כמשמעותה הפשוטה, שהגזלן גובה, אלא בלוקח מגזלן?!

והיות וכך, שגם לשיטתך צריך להגיה בדברי הברייתא, תריץ נמי והעמד את הברייתא שאין מדובר כלל בגזלן, אלא **בבעל חוב** (41).

תא שמע מברייתא המבארת את תחילת דברי המשנה: "**לאכילת פירות**" — **כיצד?**

הרי שגזל שדה מחבירו, והרי היא יוצאה מתחת ידו. כשהוא גובה, גובה את הקרן מנכסים משועבדים, ופירות גובה מנכסים בני חורין.

היכי דמי?

אילימא כדקתני, כפי שהברייתא שנויה לפנינו, הרי הדבר תמוה! גזלן — ממאן גבי?

אלא לאו, על כרחך מדובר כגון שגזל אדם שדה מחבירו, ומכרה לאחר, והשביחה השדה, ועשתה פירות גמורים [שאינם צריכים עוד לשדה], שאז גובה אותה הנגזל

וכתב, שצריך לומר שרבא חזר בו כאן.

43. עיי' בהגהות הגר"א שכתב שאין לגרוס בתירוצו של רבא "מליאה פירות", דאם כן, הרי הם קצובים! אלא מדובר שגזל שדה ריקנית, וצמחו בה פירות, ואכלן. שפירות אלו אינם קצובים. וע"ע במהרש"א [מהדו"ב] וברש"ש.

41. כתב מהרש"ל, דבאמת הכי איתא הגירסא כמס' בבא בתרא [קנ"ז ע"ב]: "הרי שלקח שדה מחבירו והשביחה, ובא בעל חוב וטרפה, כשהוא גובה וכו'".

42. הקשה מהרש"א, הרי רבא הקשה לעיל על שמואל מהמשנה בגיטין, ופירש שמדובר בלוקח מגזלן, ולא כפי שתירץ כאן!

אזי הדין הוא כך:

כאשר בא הלוקח לנכות את הקרן, לאחר שטרפו ממנו את השדה כדי להחזירה לנגזל — גובה מנכסים משועבדים.

ואילו כאשר בא הנגזל לנכות פירות, שהרי גזלוה ממנו מלאה פירות — גובה מנכסים בני חורין, משום שאינם קצובין.

ותמהינן: בין לרבא, ובין לרבה בר רב הונא, שהעמידו שמדובר שהנגזל גובה מהגזלן, הרי החוב שחייב הגזלן לנגזל מלוה על פה הוא, שהרי לא נכתב שטר על כך, ומלוה על פה אינו גובה מנכסים משועבדים:

ומתריצין: הכא במאי עסקינן, כשעמד הגזלן בדין, ונתחייב לשלם, והדר זבין [ולאחר מכן מכר את נכסיו]. שכיון שעמד בדין, יש לדבר קול, והרי זה כמלוה בשטר.

ותמהינן: אי הכי, פירות נמי יגבה ממשועבדים, שהרי גם על אכילת הפירות יש קול, והוי כמלוה בשטר!

ומתריצין: מדובר כשעמד בדין על הקרן, ולא עמד בדין על הפירות⁽⁴⁶⁾.

ותמהינן: ומאי פסקא? היאך הדבר פסוק וברור לתנא, שהעומד בדין עומד על הקרן, ולא על הפירות?!

מסיקין⁽⁴⁴⁾ [גויים שאונסים שדות מישראל] מרשות הגזלן, ומחמתו⁽⁴⁵⁾. ומה ששינו "והרי היא יוצאה מתחת ידו", היינו, שיוצאה מתחת ידי הגזלן, על ידי המסיקין.

בא נגזל לנכות את הקרן, דהיינו, את השדה עצמה, מן הגזלן — גובה מנכסים משועבדים.

בא נגזל לנכות פירות — גובה מנכסים בני חורין.

רבא לא אמר כתיורצו של רבה בר רב הונא, משום שהלשון "הרי היא יוצאה מתחת ידו" — יוצאה בדינא, על ידי בית דין משמע. ולא שהיא יוצאה מתחת ידו על ידי מסיקין.

ורבה בר רב הונא לא אמר כתיורצו של רבא, משום שלשון "הרי היא יוצאה מתחת ידו" — בעינא [בעין, כמות שהיא], כפי שהיתה בתחילה משמע, ולא שנחפרו בה בורות שיחין ומערות.

רב אשי אמר לתרץ את הברייתא אליבא דשמואל: הברייתא — לצדדין קתני. כלומר, הברייתא מדברת בשני צדדים של אותו מקרה. והיינו:

כגון שגזל אדם שדה מחבירו כשהיא מלאה פירות, ואכל את הפירות, ואז מכר את השדה לאחר.

46. הקשו התוס', אם כן, יוצא שאין הטעם מפני תיקון העולם, אלא משום שהם כמלוה על פה! ותירצו, שלולא תיקון העולם, היינו אומרים שהואיל ועמד בדין על הקרן, יש קול גם לפירות.

44. בבבא קמא יש שגורסים "מציקין". ועיי"ש ביאור לשון "מסיקין".

45. כגון שהראה להם הגזלן שיטלו קרקע זו, או שרצו המסיקין ליטול דווקא מקרקעותיו של הגזלן, ולא שנודמן להם במקרה ליטול ממנו.

אלא לאו — על כרחך שמדובר בלוקח מגזלן, ומוכח שיש ללוקח שבח!

אמר רב יוסף: **הכא במאי עסקינן** — כגון שיש לו לגזלן קרקע אחרת, השייכת לו, שאותה הוא מגבה ללוקח. וכיון שכך, שאינו מגבהו מעות תמורת מעות ומוסיף עליהן, אלא נותן לו קרקע תמורת מעותיו, אין זה נראה כריבית⁽⁴⁸⁾.

אמר ליה אביי: **וכי מותר ללות סאה בסאה** [דהיינו, להלוות לחבירו סאה תבואה, על מנת שיחזיר לו לאחר זמן סאה אחרת], **במקום שיש לו קרקע?**⁽⁴⁹⁾

הרי זה אסור, משום שחוששים שמא תתייקר התבואה, ונמצא שנותן הלוה למלוה יותר ממה שהלוה לו, והרי זה כריבית! [אף שמחזיר לו רק סאה, כמו שלוה ממנו, אסור זאת חכמים].

ואם כן, אף כאן, למרות שנותן לו הגזלן קרקע, ולא דמים, כיון שסוף סוף נותן לו יותר ממה ששילם, הרי זה כריבית!

אמר ליה: **אכן התם, בהלואה, אסור**. אבל

ומבארנין: **סתמא דמילתא** [בדרך כלל], **כי תבע איניש**, כאשר אדם תובע את חבירו — **קרנא תבע כרישא** [קודם כל הוא תובע את הקרן]. ולכן שנה התנא שגובה את הקרן מנכסים משועבדים, משום שמן הסתם עמד בדין עליהם. אבל על הפירות לא עמד בדין, ולכן גובה רק מכני חורין⁽⁴⁷⁾.

ומקשינן: **וכי סבר שמואל, שהלוקח מגזלן לית ליה שבחא?**

והא אמר ליה שמואל **לרב היננא בר שילת** [שהיה סופר]: כאשר אתה כותב שטר למוכר שדהו, **אמליך** [הימלך בו], ואם הוא רוצה, **כתוב** בשטר שהוא מקבל עליו להגבות ללוקח **משופרא** [מעידית שבנכסיו], **שבחא ופירי** [שבח ופירות], אם יטרפו ממנו את השדה.

ועתה, **במאי**, על איזה מקרה דיבר שמואל?

אי במקרה שטרף בעל חוב מהלוקח, מי אית ליה לבעל חוב פירי?

והאמר שמואל: **בעל חוב גובה את השבח**. משמע, **שבח** — אין, אכן הוא גובה. אבל **פירות** — לא!

47. והריטב"א כתב, שאחר שעמד בדין על הקרן, אינו תובע שוב את הפירות בבית דין, אלא מתפשר עם הגזלן מחוץ לב"ד. שכיון שזכה הנגזל בדין על הקרן, יודע הגזלן שיזכה אף בפירות, ומסכים להתפשר עמו. ולכן בסתמא אינו עומד בדין על הפירות.

48. כך פירש רש"י. ואף שהקרקע שמחזיר לו שוה יותר ממעותיו, שהרי נותן לו גם את השבח, אין זה נראה כריבית, אלא הרי הוא כמוכר לו קרקע בזול. ראשונים.

49. שהיה צד לומר שכשיש לו קרקע — מותר, שהרי זה כאילו המלוה גבויה כבר. מאירי.

[מכר זה], אינן ועמליהון ושכחיהון [הוא וההוצאות שתוציא עליו, והשבח שישביח⁽⁵¹⁾], ואיקום קדמך [ואעמיד אותו לפניך], וצבי זבינא דנך וקבל עלוהי [והסכים הלוקח⁽⁵²⁾], וקיבל עליו תנאים אלו].

וכיון שקיבל עליו המוכר אחריות כלפי הלוקח גם על השבח, לכן בעל חוב גובה את השבח מהלוקח, היות והוא יכול לחזור על המוכר, ואינו נפסד בדבר.

אמר ליה רב חייא בר אבין לרבא: אלא מעתה, מתנה, דלא כתיב ליה בשטר הכי [שאין כתוב בשטר נוסח זה], הכי נמי דלא טריף בעל חוב שבחא, שהרי אין למקבל המתנה על מי לחזור ולגבות את השבח?

אמר ליה: אין. אכן כך.

תמה רב חייא בר אבין ושאל: יוצא אם כן, שהלוקח שדה, טורפים ממנו את השבח. ואילו מקבל מתנה, אין טורפין ממנו. וכי יפה כח מתנה ממכר?

אמר ליה: אין, אכן. בענין זה יפה ויפה כח מתנה ממכר.

וטעם הדבר, דבשלמא לגבי גוף הקרקע, טוען הבעל חוב למקבל המתנה, למה קיבלת את המתנה? הרי היא היתה משועבדת לי!

הבא, שמדובר בזביני, במקח, מותר. משום שבהלוואה שייך ריבית יותר מאשר במכר, לפי שריבית בהלוואה — דאורייתא היא, ואילו במכר — דרבנן⁽⁵⁰⁾.

איכא דאמרי, אמר רב יוסף: הכא במאי עסקינן — כגון שקנו מידו. דהיינו, שעשו קנין בשעת המכר, שיתן לו את השבח אם יטרפוה ממנו. ולכן אין זה נחשב כריבית, כיון שהיה המוכר מחויב בדבר עוד לפני שהיה שכר המתנת מעות.

אמר ליה אביי: וכי מותר ללות פאה בסאה במקום שקנו מידו? הלא בהלוואה אפילו אם עשו קנין, אסור!

אמר ליה: התם — הלוואה, והכא — זביני. ודווקא בהלוואה אסור, משום שבהלוואה שייך יותר ריבית מאשר במכר.

גופא, אמר שמואל: בעל חוב גובה את השבח.

אמר רבא: תדע שכך הוא, ואין הלוקח יכול לטעון, אני השבחתני את הקרקע, שכך כותב לו מוכר ללוקח בנוסח האחריות שכותב בשטר המכר:

"אנא איקום ואשפי [אשקיט], וארכי [אטהר מכל ערעור], ואמריק [ואנקה] זביני אילין

הוא מה שהשביחה מאליה.

ותוס' כתבו, ש"עמליהון" הוא השבח שכנגד ההוצאה, ו"שבחיהון" הוא השבח היתר על ההוצאה.

52. אמנם יש כאן בעיקר התחייבות של המוכר, אבל יש כאן גם הסכמה של הלוקח, שאף שמעיקר הדין אין השבח משועבד לחובו של

50. והריטב"א כתב לבאר החילוק, שבסאה בסאה יש על כל פנים איסור אבק ריבית דרבנן, ולכן אסור אף כשיש לו קרקע. אבל במכר, אין איסור ריבית כלל, אלא רק מחזי כריבית, וכיון שיש לו קרקע, אף אין מחזי כריבית, ולכן מותר.

51. כתבו הראשונים, ש"עמליהון" הוא שבח שהשביחה השדה על ידי הוצאה, ו"שבחיהון"

ומאין אגבה את חובי אם לא אטלנה?

אבל לגבי השבח, טוען לו מקבל המתנה, הרי לולא קיבלתיה, לא היתה משתבחת, והיית נוטל רק את גוף הקרקע, ואם כן, מה הפסדתיך בכך שאינך נוטל את השבח? [מה שאין כן בלוקח, היות והוא יכול לחזור על המוכר, טורפין ממנו גם את השבח].

אמר רב נחמן: הא מתניתא דלהלן, מסייע ליה למר שמואל, והונא חברין מוקים לה במילי אחרוני [מעמיד אותה בענין אחר].

דתניא: המוכר שדה לחבירו, והרי היא יוצאה מתחת ידו, כשהוא, הלוקח, חוזר וגובה מהמוכר, גובה את הקרן מנכסים משועבדים, ושבח גובה מנכסים בני חורין. מוכח כדברי שמואל, שיש שבח לבעל חוב.

והונא חברין מוקים לה במילי אחרוני, בלוקח מגזלן. שלנגזל ודאי יש שבח, משום שהוא טוען: קרקעי השביחה.

מה שאין כן בבעל חוב, שהרי כל כמה שלא טרף את השדה, אינה שלו, וברשות הלוקח השביחה.

תניא אידך: המוכר שדה לחבירו, והשביחה חבירו, ובא בעל חוב וטרפה. כשהוא חוזר וגובה הדין הוא כך:

אם השבח יותר על היציאה [ההוצאות] שהוציא הלוקח בהשבת הקרקע — נוטל הלוקח את חלק השבח העודף על ההוצאות מבעל הקרקע, שטוען לו הלוקח, הרי פרעתי את חובך בשבח שנטלו ממני. ואת היציאה

נוטל מבעל חוב.

ואם היציאה יתירה על השבח, כלומר, שהוציא הוצאות יותר ממה שהשביחה הקרקע, אין לו אלא ההוצאה כשיעור שבה, ונוטלה מבעל חוב. ואת שאר ההוצאות שהוציא — מפסיד.

והא, ברייתא זו, שמואל במאי מוקים לה [באיזה מקרה יעמיד אותה שמואל]?

אי נעמיד את הברייתא בלוקח מגזלן [ומה ששינוי בברייתא "ובא בעל חוב וטרפה" — היינו הנגזל] — קשיא רישא, דהרי אמר שמואל: לוקח מגזלן לית ליה שבחא, ואילו ברישא של הברייתא שנינו שיש לו שבח.

ואי נעמיד שמדובר בבעל חוב — קשיא על שמואל גם הרישא וגם הסיפא! דהרי אמר שמואל: בעל חוב גובה את השבח, משמע שגובה את כל השבח. ואילו בברייתא שנינו שאת ההוצאות מחזיר בעל חוב ללוקח!

ומתריצין: איבעית אימא, שמדובר בברייתא בלוקח מגזלן, וכגון שיש לו קרקע.

אי נמי — בשקנו מידו.

שבמקרים אלו גם שמואל מודה שיש לו שבח, וכפי שנתבאר לעיל.

איבעית אימא, שמדובר בברייתא בבעל חוב, ולא קשיא:

כאן, מה ששינוי בברייתא, שהבעל חוב נותן את היציאה, מדובר בשבח המגיע לכתפים.

טו-ב

המוכר, הוא מסכים שיטרפו ממנו את השבח, והוא יחזור על המוכר לגבות ממנו. והרי זה כאילו הוא מקנה למוכר את השבח. ראשונים.